

UDK: 28:179
378.14:28-47-425(497.6)
Pregledni rad
Priljeno: prosinac 2011.

Zuhdija HASANOVIĆ – Orhan JAŠIĆ
Fakultet islamskih nauka –
Ćemerlina 54 – Albina i Franje Herljevića 10-59
BiH – 71000 Sarajevo – BiH – 75000 Tuzla
zuhdija.hasanovic@fin.ba - orhanjasic@yahoo.com

FAKULTET ISLAMSKIH NAUKA S OSVRTOM NA BIOETIČKU EDUKACIJU

Sažetak

Na samom početku rada u osnovnim crticama ispisan je dolazak islama na područje Bosne i Hercegovine. Potom je ukazano na osnovna vrela islama, Kur'an i hadis, koji su ujedno izvori tumačenja bioetičkih problema s aspekta islama. Nakon toga prikazan je povijesni razvoj Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, od Gazi Husrev-begove medrese (Bogoslovne škole), preko Šerijatske sudačke škole, potom Više islamske šerijatsko-teološke škole, pa do Islamskog teološkog fakulteta. Nakon osnovnih povijesnih podataka o Fakultetu izneseni su podaci o obrazovnim profilima svršenika i svršenica ove institucije. Osobita pažnja u prvom dijelu rada posvećena je strukturi Fakulteta, i predmetima koji se proučavaju. Drugi dio rada posvećen je sadržaju predmeta Etika, Suvremene akaiidske (dogmatske) teme, i Suvremene fikhske teme unutar kojih se proučavaju teme iz integrativne bioetike. Zatim je upozoreno na bioetičko spisateljstvo nastavnika Fakulteta, čime su istaknuti njihovi radovi iz ove tematike. Na poslijediplomskim studijima integrativna bioetika se proučava iz samo jednog modula Šerijat u suvremenim društvima. Pri izradi rada analiziran je sažetak silabusa spomenutih predmeta, pri čemu se posebna pažnja pridavala zastupljenosti bioetike u diplomskoj nastavi s obzirom na satnicu. Također je bilo i riječi o bioetičkoj literaturi koja se koristi u prenošenju znanja iz ovog područja na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu.

Ključne riječi: *integrativna bioetika, edukacija, islam, Kur'an, hadis, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu.*

Uvod

Čovjek od pamtivijeka potrebuje obrazovanje zaradi egzistencijalnog opstanka, duhovnog odgoja duše, poboljšanja kvalitete života, ali i približavanja Svemilosnom Bogu. U sklopu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini nalazi se i najstarija visoko-obrazovna institucija na kojoj se školuju budući muslimanski vjerski službenici. Naziv te in-

stitucije je Fakultet islamskih nauka u Sarajevu (dalje FIN).

Današnja slika svijeta se umnogome mijenja te se čovjek današnjice susreće s mnogobrojnim problemima, od čega su neki i bioetičkog karaktera, a koji nisu postojali u prošlosti. O tim problemima dužni su govoriti teolozi, vjeroučitelji i vjerski službenici, koji se obrazuju i odgajaju na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu. Bioetička edukacija s aspekta islama koju dobivaju gojenci na FIN-u pomaže im da utonu u ogromno znanstveno područje integrativne bioetike. Ona je sastavni dio obrazovnih kurikuluma na FIN-u, čime se pokušava odgovoriti s islamskog aspekta na novonastale bioetičke probleme današnjice. U sklopu Nastavnog plana i programa FIN-a proučavaju se novi bioetički problemi ekološkog, farmaceutskog, medicinskog, poljoprivrednog i industrijskog karaktera, koji su karakteristični za današnje društvo.

1. Izvori religiozne bioetike u islamu

Bioetika je novija znanost čiji je početak vezan uz posljednja desetljeća 20. stoljeća. Prvi puta je pojam *bioetika* upotrijebio, najprije u jednom članku¹ a potom i u knjizi², Van Rensselaer Potter, biokemičar i onkolog sa sveučilišta Wisconsin (Madison), nizozemskog porijekla. Nazvana je i znanost opstanka, a kao kolegij predaje se na učilištima znatno kasnije. Bioetika integrira i druge znanosti s njihovim doprinosima oko opstanka svih oblika života, pa je nazvana i integrativna bioetika.

Bioetička ideja se potom širi, pa je tako 2006. u Sarajevu osnovano i registrirano *Bioetičko društvo u Bosni i Hercegovini* (BD) s brojnim prijavljenim članovima. Društvo je organiziralo dva Međunarodna bioetička simpozija (2006. i 2008. g.), s izdanim zbornicima radova; treći je bio u užoj suradnji s ANU BiH, gdje je održan 2009. na temu: „Bioetika između religije i sekularizma.“ Sljedeći simpozij Bioetičkog društva je u pripravi za 2012. g.

Srž islama predstavlja istina Tewhida, koji označava islamski monoteizam, to jest vjeru u Jednog Jedinog Boga. Uvjerenost srca bitniji je sastavni dio (ar-rukūn) *vjerovanja*, a svjedočenje je dokaz da netko vjeruje. *Islam*, u stvari, znači predanost (at-taslīm).³ Osim svjedočenja

1 Van Rensselaer POTTER, „Bioethics. The Science for Survival“, *Perspectives in Biology and Medicine*, 14 (1970.), 127-153.

2 Van Rensselaer POTTER, *Bioethics Bridge to the Future* (Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1971.).

3 Samir BEGLEROVIĆ, *‘Abd al-Qādir Al-Ġaylānī i derviški red kaderija* (Sarajevo: Fakultet islamskih nauka i hadži Sinanova tekija u Sarajevu, 2009.), 212.

vjere u Jednog i Jedinog Boga, u islamu je i više nego važan stil življenja. Muslimani, jednako kao i svi ostali ljudi na Planetu, pokušavaju prilagoditi svoj način življenja potrebama vremena. U takvoj situaciji svakodnevno se susreću s problemima bioetičkog karaktera poput života, bolesti, umiranja, eutanazije, distanzije, genetskog inženjeringa, genski modificirane hrane i slično. Zadatak je islamske teologije u tim slučajevima pokušati dati odgovore na probleme ove vrste, a to se čini uz pomoć osnovnih vrela islama, koja su već stoljećima mjerodavni i smjerokazni naputci generacijama muslimana i muslimanki, a to su Kur'an i sunnet, odnosno hadis.

Spomenuta izvorišta vjere su temelj za odgovore na mnogobrojna pitanja koja se rađaju s vremenom. Za pobožne muslimane Kur'an je Božja objava koja je objavljena Božjem poslaniku Muhammedu a.s.⁴ Kur'an je riječ Božja koja je preko meleka (hrv. anđela) Džibrila (hrv. Gabriela) spuštena Muhammedu a.s., potom je odmah zabilježena od pisara Božje objave, a također se čuvala i u usmenom obliku od Čuvara Božje objave (arp. hafiza). Muslimani vjeruju da je Kur'an nepromijenjen već gotovo punih petnaest stoljeća. Kao takav predstavlja osnovni izvor, jer su u njemu sadržana temeljna načela vjerovanja, potom naredbe i dozvole, te islamski etički nauk. Središnji cilj Kur'ana je ustanoviti održiv društveni poredak na Zemlji, koji će biti pravedan i utemeljen na moralu.⁵ Drugi izvor koji dolazi nakon Kur'ana je sunnet ili hadis, a to su riječi i praksa Božjeg poslanika Muhammeda, a.s., te sve riječi i postupci drugih koje je on prešutno odobrio. Jednako kao i Kur'an, u hadisu se govori o vjeri u Boga, metafizičkom svijetu, ali se osobito eksplicira moralni nauk islama. Osim nabrojanih izvora muslimanski učenjaci, sukladno vremenu, pokušavaju dati odgovore na pitanja suvremenosti, čija problematika nije eksplicitno navedena u spomenuta dva vrela islama.

Prema Kur'anu, čitav pojavni svijet stavljen je čovjeku na raspolaganje. Sve je u tom svijetu prema Božjoj promisli i vječnoj nakani u funkciji života. Sve je međusobno povezano u jednu skladnu cjelinu u kojoj u zadivljujućoj mjeri vlada savršen red i iznimna ljepota.⁶ Od osobitog značenja je i to što je Kur'an odredio čovjeku misiju Božjeg namjesnika. Njemu je, kako to Kur'an na više mjesta ponavlja, sve na

---

⁴ A.s. – je kratica arapske sintagme alejhis-selam, što u prijevodu znači 'mir s njim', čime muslimani ukazuju na poštovanje prema Glasonoši riječi Božje Muhammedu.

⁵ Fazlur RAHMAN, *Glavne teme Kur'ana* (Sarajevo: CNS i El-Kalem, 2011.), 87.

⁶ Husein ĐOZO, „Čovjek“, *Izabrana djela, II.* (Sarajevo: El-Kalem, 2006.), 493.

Zemlji, i ne samo na Zemlji nego i na nebesima, u kozmosu, podređeno i stavljeno na raspolaganje. Uz to mu je dana mogućnost da upoznaje prirodu, otkriva njezine tajne i koristi blagodati. Dan mu je razum i neograničene ovlasti na polju naučnih istraživanja, jer je to sastavni dio njegove misije i jedini način da se ona izvrši.⁷

Bioetiku je moguće podijeliti na svjetovnu bioetiku i religioznu bioetiku. Postoje još neke podjele, od kojih se osobito ističe koncept integrativne bioetike, koji unutar sebe inkorporira oba navedena bioetička pravca i još mnoge druge bioetičke vidike. Kada govorimo o religioznoj bioetici, riječ je prvenstveno o bioetici iz islamskog teološkog diskursa. Islamski svjetopogled o problemima bioetike utemeljen je na osnovnim, i nepresušnim vrelima islama, primarno Kur'anu, a potom i sunnetu. Na osnovi danih izvora, skladno vremenu, uz uporabu razuma, muslimanski intelektualci pokušavaju proniknuti u probleme sadašnjice i sutrašnjice. Takovrsni problemi su nesumnjivo i bioetički problemi, o kojima nerijetko možemo čuti na televiziji, radiju ili, pak, čitati u novinama i na internetu. Pri tome se jedan od osnovnih bioetičkih problema odnosi na život - grč. *bios*. Pri poimanju života nerijetko se u današnjim sociološkim, pravnim, religiološkim, politološkim pogledima na život govori i o kvaliteti života, koja je nesumnjivo jedan od osnovnih bioetičkih problema suvremenosti. Bioetički problemi poput eutanazije, distanazije, bolesti i liječenja, života, abortusa, kontracepcije i slično, vezani su i uz život vjerujućih muslimana, koji predstavljaju znatnu populaciju u svijetu. Spomenuti problemi nisu novijeg datuma, neki su čak prisutni još od davnih vremena. Tako su bioetički odgovori vezani uz eutanaziju, abortus, kontracepciju, općenito život kao dar Božji, specificirani tekstem Kur'ana i hadisa, koji predstavljaju islamsku Konstitutivnu tradiciju.

Bioetička edukacija ima i svoje stupnjeve, o čemu profesorica Nada Gosić s Riječkog Sveučilišta zbori sljedeće: „Prva je faza *evokacije*, kada studenti navode asocijacije i poznate informacije o bioetici uz pokušaj nuđenja vlastite definicije. Druga faza je *razumijevanje značenja*, gdje studentima biva predočeno kulturno-povijesno razdoblje koje je prethodilo nastanku bioetike. U fazi *relaksacije* pristupa se analizi i razumijevanju same definicije bioetike.“⁸ Bioetička edukacija je nužna za studente i studentice Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, jer oni predstavljaju prijenosnike znanja iz bioetike u sveopći po-

⁷ Husein ĐOZO, „Islam – Musliman“, *Izabrana djela, I.* (Sarajevo: El-Kalem, 2006.), 476.

⁸ Vidi više Nada GOSIĆ, *Bioetičke perspektive* (Zagreb: Pergamena, 2011.), 37-55.

pulus koji čine učenici srednjih i osnovnih škola, potom mnogobrojne džematlije (vjernici koji posjećuju džamije). Do sada, na žalost, na južnoslavenskim jezicima ne postoji niti jedno sustavno djelo iz bioetike s aspekta islama, dok su takovrsna djela već nastala na njemačkom, engleskom, pa i arapskom jeziku. S druge strane, napisano je nekoliko radova o čemu će biti riječi u ovome tekstu.

1.1. Povijest Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu

Islam na područje Bosne i Hercegovine dolazi u petnaestom stoljeću. Islam su uglavnom širili u tim krajevima trgovci, potom derviši (muslimanski mistici) koji su, mnogo prije vojske Osmanskog Carstva, prvenstveno lijepim riječima kao misionari prenosili poruku islama domorodačkom pučanstvu. S druge strane, uz vojne utvrde građene su tržnice i džamije, te je bilo onih koji su zaradi svojih interesa mijenjali vjeru. Također, značajan islamski populat u BiH predstavljaju ljudi koji su se kao muslimani doselili u BiH iz različitih područja onovremenog Osmanskog imperija.

Budući da je islam bio najmnogoljudnija religija na području Bosne i Hercegovine, stvorila se potreba i za formalnim školovanjem imama (muslimanskih vjerskih službenika), hatiba i vaiza (propovjednika) i muallima (vjeroučitelja). Iz tog razloga nastaju i prve medrese (bogoslovne škole), koje su imale zadatak poučavati i izgrađivati spomenute kadrove. Jedna od najstarijih, i sigurno najpoznatija medresa na području Bosne i Hercegovine je Gazi Husrev-begova u Sarajevu, koja datira još od 1537. godine. Ona nosi naziv po svojem meceni i utemeljitelju, bosanskom begu (grofu) Gazi Husrev-begu. Ova škola i danas postoji u Sarajevu.

Prije no što je krenuo s radom, današnji Fakultet islamskih nauka u Sarajevu imao je i svoje prede. Te institucije su prvenstveno viši stupnjevi Gazi Husrev-begove medrese koja je utemeljena 1537. Dolaskom Austrougarske imperije u Bosnu i Hercegovinu (1878. godine), stvara se potreba za obrazovanjem birokratskog kadra koji će služiti u državnoj administraciji, te se stoga 1887. godine uvodi Šerijatska sudačka škola. Na spomenutoj ustanovi školovale su se buduće kadije (suci) koji su uglavnom radili u državnoj službi, dok su neki od svršnika također obnašali funkciju imama i vjeroučitelja. Ovaj studij trajao je pet godina i možemo konstatirati da je bio u rangu današnjeg bakaleurata, a studenti su proučavali svjetovno pravo, ali i islamsku teologiju i islamsko pravo (Fikh). Šerijatska sudačka škola osnovana je

s ciljem da se na domaćem tlu i pod nadzorom austro-ugarske okupacijske uprave, otrgnuto i neovisno od Istanbula, nekadašnjeg intelektualnog i kulturnog središta i bosanskih muslimana, školuje kadar za šerijatske sudove u Bosni i Hercegovini. Kako svojim nastavnim programom, tako i neomaurskim arhitektonskim stilom zgrade u kojoj je bila smještena, škola je simbolizirala islam u Evropi, spoj duhovnih i kulturnih vrijednosti Istoka i Zapada. Šerijatsko-sudačka škola tako je bila spoj tradicionalnog islamskog i modernog evropskog obrazovanja na akademskom nivou.⁹

Šerijatska sudačka škola postojala je sve do 1937. godine. Pošto je Bosna i Hercegovina poslije Prvog svjetskog rata postala dio Kraljevine Srba Hrvata i Slovenca (Kasnije Kraljevina Jugoslavija) dolazi i do društveno-pravnih promjena kod muslimana. Također, dolazi i do izvjesne reforme školstva, pa se za vrijeme Kraljevine Jugoslavije 1937. godine otvara u Sarajevu Viša islamska šerijatsko-teološka škola (dalje VIŠT), koja je bila u rangu fakulteta. Na VIŠT su se mogli upisati prvenstveno svršeni gimnazija, ili Gazi Husrev-begove medrese. Školovanje na VIŠT-u trajalo je osam semestara odnosno, četiri godine. Nastavnici koji su predavali na ovoj visokoobrazovnoj ustanovi muslimana u Kraljevini Jugoslaviji bili su birani u znanstveno-nastavnička zvanja docenta, izvanrednog profesora i redovitog profesora. Tako je na primjer dr. Hamdija Ćemerlić, nastavnik na pravnoj skupini predmeta, izabran u zvanje docenta, a 1942. i izvanrednog profesora, nakon čega se priključio NOP-u, dok je Mehmed Handžić bio izabran u zvanje redovitog profesora na teologijskoj skupini predmeta. O ozbiljnosti ove ustanove govori da su svršeni nastavili s daljnjim školovanjem, te je tako na primjer znameniti jugoslavenski i bosanski povjesničar Hazim Šabanović doktorirao na Sveučilištu u Beogradu. Viša islamska šerijatsko-teološka škola prestala je s radom 1945. godine čime se desio velik hendikep za muslimane Jugoslavije i Bosne i Hercegovine.¹⁰

Muslimani Jugoslavije neprekidno su djelovali i u Socijalističkoj Jugoslaviji s ciljem da se ponovno otvori visokoobrazovna teološka ustanova. To se doista i obistinilo. Fakultet je doživio ponovnu revitalizaciju 1977. godine, kada je otvoren pod nazivom Islamski teološki fakultet u Sarajevu (dalje ITF). Na ITF-u su se školovali ne samo bosanski muslimani nego su se školovali i etnički Albanci islamske vjere,

⁹ Stefan SCHREINER, „Seat of Knowledge and Mediator between the Cultures”, <http://en.qantara.de/Seat-of-Knowledge-and-Mediator-between-the-Cultures/8211c8280i1p474/index.html> (6. 12. 2011.)

¹⁰ Više vidi Kasim HADŽIĆ, „Viša islamska šerijatsko-teološka škola u Sarajevu“, *Takvim* (1983.), 139-161.

Makedonci, Torbeši, Romi¹¹, Turci, Poljaci, Hrvati, pa čak i Arapi. U to vrijeme zadatak Fakulteta bio je osposobljavanje pitomaca za rad u Instituciji islamske zajednice Jugoslavije. Bila je to jedina visoko obrazovna religijska institucija muslimana Jugoslavije. Uvidom u tadašnji plan i program ITF-a evidentno je da se bioetika sustavno nije proučavala, osim sporadičnih implicitnih spomena nastavnika fakulteta o izvjesnim bioetičkim problemima. Na ITF-u su od samog početka bile zastupljene dvije skupine predmeta, a to su svjetovni predmeti u koje spadaju: srpskohrvatski jezik (danas bosanski jezik), engleski jezik, arapski jezik, filozofija, sociologija, psihologija, pedagogija, didaktika, andragogija i slično. Dok drugu skupinu predmeta čine bazni teološki predmeti koji predstavljaju osnovne module Fakulteta, a utemeljeni su na prethodna dva spomenuta izvora islama, Kur'anu i hadisu. Teološki predmeti su razvrstani kroz šest katedri. Osnovne katedre su: Katedra Tefsira i kur'anskih znanosti, Katedra hadisa, Katedra islamske kulture i civilizacije, Katedra fikha, Katedra akaida i Katedra imameta.

Raspadom SFRJ dešavaju se i krupne promjene na Islamskom teološkom fakultetu u Sarajevu, jer biva preimenovan u Fakultet islamskih nauka u Sarajevu (dalje FIN), a otvara se i novi odsjek Religijske pedagogije, namijenjen za odgoj i obrazovanje vjeroučitelja u javnim školama. Također je pokrenut i poslijediplomski studij i utemeljeno je šest katedri. Nesumnjivo da u pitanju tih reformi najznačajnija uloga pripada današnjem prof. dr. emeritusu Omeru Nakičeviću, koji je uvidio važnost školovanja vjeroučitelja na ovome Fakultetu za balkanske prostore. Druga veoma bitna stavka u reformama profesora Nakičevića jesu otvaranje poslijediplomskih studija, čime nije bilo više potrebe da se studenti šalju na magistarski i doktorski studij na Istok, osobito u arapske zemlje, već da se školuju u svojoj zemlji i na materinskom jeziku.

Fakultet je akad. 2002./2003. godine ponovno krenuo u reformu obrazovanja, te se počinje provoditi i bolonjski proces kojim se uvode i novi sadržaji u kurikulum Fakulteta. Do uvođenja bolonjskog sustava školovanja na Fakultetu, studenti i studentice su okončavali studije Religijske pedagogije i Teologije sa završenim diplomskim radom, od čega su neki pisani i na teme iz bioetike. O tim diplomskim radovima bit će riječi kasnije. Uvođenjem bolonje ukidaju se diplomski radovi, a okončanje diplomskih studija provodi se polaganjem posljednjeg ispita.

---

¹¹ Jedan svršenišnik Fakulteta, inače Rom, preveo je i Kur'an na romski jezik, čime je načinio epohalan uradak za islam i Rome u cijelome svijetu. Naime, riječ je o Muharemu Serbezovskom.

Studenti mogu pohađati nastavu redovito ili pak izvanredno. Nastava se izvodi u obliku predavanja i vježbi. Predavanja su uglavnom na bosanskom jeziku, dok se pojedini predmeti s vremena na vrijeme izvode i na engleskom jeziku. Uglavnom je riječ o modulima koje izvode gostujući nastavnici iz Sjedinjenih Američkih Država.

Poslije završenog Fakulteta, svršenice i svršenici mogu se zaposliti kao imami (vjerski službenici) muallimi (katehete u vjerskoj džamijskoj pouci) u Islamskoj zajednici. Za prethodno spomenuta zanimanja kandidati se školuju na imamskom odsjeku, koji traje šest semestara, ili pak na teološkom odsjeku, čija duljina trajanja iznosi osam semestara. S druge strane, za izvođenje nastave islamskog vjeronauka kandidati se obrazuju na smjeru Religijske pedagogije četiri godine, odnosno osam semestara. Također, kao vjeroučitelji u osnovnim i srednjim školama mogu raditi i svršenici teološkog odsjeka, u tom slučaju ne bi trebali obavljati dužnosti u islamskoj zajednici kao imami, hatibi (propovjednici) i muallimi (katehete).

Misija Fakulteta bila je izgraditi bolje ljude, odgojiti njihove duše na osnovnim vrelima islama - Kur'anu i sunnetu. Cilj je osposobiti iste da oslušuju znakove vremena, te da pokušaju svojim doprinosom izgraditi bolje društvo i bolje pojedince.

Fakultet islamskih nauka u Sarajevu kroz tri nivoa studija (diplomski, master i doktorski) na pojedinačnom planu nastoji odgajati i obrazovati cjelovite ličnosti, usavršavajući njihove duhovne, moralne, intelektualne i stručne kvalitete koje će se posebno realizirati u oblasti islamske teologije, religijske pedagogije i organiziranju i afirmiranju vjerskog života.

Na kolektivnom planu misija Fakulteta je pridonijeti razvoju društva neprekidno razvijajući obrazovanje, učenje i istraživanje na najvišim stupnjevima znanstveno utvrđene izvrsnosti. Posebno se to ogleda u autentičnom proučavanju islama u perspektivi suvremenog nepristranog i znanstveno objektivnog mišljenja i znanosti. To će se nastojati ostvariti upoznavanjem studenata s temeljnim izvorima islama, Kur'anom i sunnetom, ali i s njihovim povijesnim realiziranjima u muslimanskoj misli i praksi, posebno uvažavajući vjerske i kulturološke posebnosti balkanskih prostora.

Svojom historijskom pozadinom, iskazanom i u arhitektonskom rješenju, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu simbol je susretanja i međusobnih prožimanja kultura dvaju svjetova, evropskog i islamskog. Otuda će se na njemu težiti proučavanju znanja koja su ugrađena u cjelokupnu islamsku, ali i zapadnu kulturu i civilizaciju, u

humanističke i društvene znanosti, što je u funkciji misije humanizma, boljeg razumijevanja među narodima, religijama i kulturama.

Fakultet islamskih nauka u Sarajevu u čvrstoj uvezanosti s ostalim visokoobrazovnim institucijama Islamske zajednice, islamskim pedagoškim fakultetima u Zenici i Bihaću, te plodotvornoj suradnji s islamskim univerzitetima u svijetu treba preuzeti aktivnu ulogu očuvanja i afirmiranja islamskog identiteta i oblikovanja znatnijih kompetencija za promoviranje duhovnih, moralnih i intelektualnih vrijednosti islama u evropskom kulturnom prostoru.

2. Nastava bioetike na FIN-u

Tekstovi s problematikom iz bioetike s aspekta islama počeli su se javljati šezdesetih i sedamdesetih godina prohujalog stoljeća u glasilima Islamske zajednice Jugoslavije. O takovrsnim problemima pisao je Husein ef. Đozo (1911.-1982.). Riječ je o veoma poznatom jugoslavenskom muslimanskom teologu koji je pokušavao odgovarati na probleme svojega vremena iz aspekta islamske teologije. Profesor Husein Đozo bio je veoma plodonosan pisac, jer je napisao preko dvije i pol tisuće stranica teksta. Također je nešto manje od pet godina bio predavač tumačenja Kur'ana na Islamskom teološkom fakultetu u Sarajevu, točnije od 1977. do 1982.

Iz uvida u udžbeničku građu evidentno je da su počeci proučavanja bioetike prisutni u samom nastanku Islamskog teološkog fakulteta, i to na Katedri za tefsir (tumačenje Kur'ana). Do tog zaključka dolazimo na osnovi uvida u skripta za Tumačenje Kur'ana, gdje se jednim dijelom obrađuje i integrativna bioetika u lekciji *Naučna misao u Kur'anu*. Inače, ta skripta napisao je već spomenuti profesor Husein Đozo. U potonjem tekstu, integrativnim pristupom, Đozo je iznosio bioetičke stavove o pitanjima suvremene znanosti i prirode, s aspekta islama. Osim ovog teksta, koji se rabio kao učilo u prvim godinama ITF-a, Husein Đozo je napisao još nekoliko članaka iz bioetičke problematike, koji se tek odskora (2007.) ponovno koriste u nastavnom procesu. Nakon prelaska na Bolji svijet profesora Huseina Đoze, ova skripta su zamijenjena drugim udžbenikom. Inače, profesor ITF-a Husein Đozo najaktivnije se bavio bioetičkim temama, o čemu svjedoče i njegovi radovi, na osnovi čega se sa sigurnošću može ustvrditi da je riječ o pioniru bioetike s aspekta islama na području SFRJ.

Bioetički sadržaji proučavaju se na FIN-u, i to kroz tri predmeta na diplomskom studiju, od čega su dva obvezna, a treći je izborni.

Bioetičke teme se proučavaju također i na jednom modulu na poslijediplomskim studijima. Na Fakultetu za sada ne postoji predmet s naslovom Bioetika, nego se proučava u sklopu predmeta Etika, koji pohađaju studenti teološkog odsjeka i religijske pedagogije u četvrtom semestru, dok studenti imamskog odsjeka na žalost ne proučavaju ovaj predmet. Zatim drugi obvezni predmet su Savremene akaidске (dogmatske) teme koje pohađaju studenti i studentice teološkog odsjeka u šestom semestru kao obvezni predmet, a studenti imamskog odsjeka pohađaju spomenuti predmet također kao obvezni, u petom semestru. Na žalost, studentice i studenti odsjeka Religijske pedagogije nisu zahvaćani ovim predmetom.

2.1. Nastava u sklopu katedre za Akaid i islamsku filozofiju

Na Katedri za Akaid (islamska dogmatika) i islamsku filozofiju studenti imaju priliku u četvrtom semestru slušati predmet *Etika* koji vodi doc. dr. Dževad Hodžić. Inače, riječ je o predmetu koji je obvezan za studente Teološkog smjera i Religijske pedagogije, i traje samo jedan semestar.

U okviru predmeta Etika izučavaju se sljedeći bioetički sadržaji: u jedanaestom tjednu studentice i studenti imaju priliku slušati predavanja iz *Ekološke etike*, dok je dvanaesti tjedan posvećen naslovu *Bioetika*. Na žalost moramo konstatirati da je riječ o maloj satnici posvećenju integrativnoj bioetičkoj problematici, svega šest sati, od čega su četiri školska sata predavanja, a dva sata su vježbe. U sklopu tog predmeta trebalo bi se puno više vremena posvećivati integrativnoj bioetici.

Doktor Hodžić je objavio rad „Živa bića u islamskoj religijskoj bioetičkoj perspektivi“, u Socijalnoj ekologiji 2008., u volumenu sedamnaest, pod brojem četiri. Riječ je o preglednom radu iz islamskog teološkog rakursa. Hodžić je također doktorirao iz područja primijenjene etike, a osim spomenutog rada, napisao je još nekoliko tekstova iz bioetike.

Docent Hodžić je za potrebe predmeta Etike sastavio dvije hrestomatije *Etika / uvod u islamsko i zapadno etičko mišljenje* (Sarajevo: FIN, 2005.) i *Primijenjena etika* (Sarajevo: FIN, 2005.). Posljednja hrestomatija nastala je na fonu integrativne bioetike.

Drugi obvezni predmet u kojemu se proučavaju bioetičke teme je *Savremene akaidске teme*. Studenti su prvi put imali priliku pohađati predmet *Savremene akaidске teme* u ljetnom semestru školske

2005./2006., a predmet su tada predavali akad. prof. dr. Rešid Hafizović i prof. dr. Adnan Silajdžić, inače voditelj predmeta. Asistent koji je držao vježbe na predmetu bio je mr. Samir Beglerović. Poslije doktoriranja i dobivanja docenture, Samir Beglerović u potpunosti preuzima spomenuti predmet, te ga vodi i danas. Riječ je o teološkom predmetu, unutar kojeg se osim bioetike proučavaju i fenomeni novih religioznih pokreta, sekularizam, i slično. Od bioetičkih tema koje se predaju u sklopu spomenutog modula su sljedeće cjeline: Kriza životne sredine – islamski pogled; Vjera i duševno zdravlje; Kriza ljudske seksualnosti: Homoseksualizam, incest, pedofilija; Strah od smrti, eutanazija i dostojanstvo umiranja; Genski modificirana hrana; Buka: vid zagađivanja životne sredine.¹² Svaka od navedenih jedinica obrađuje se tri školska sata, od čega su dva sata predavanja, a jedan sat vježbe. Taj predmet traje samo jedan semestar, a pohađaju ga u petom semestru studenti imamskog odsjeka, dok studentice i studenti teološkog odsjeka pohađaju isti predmet u šestom semestru. Na žalost, na odsjeku Religijske pedagogije ovaj se predmet ne proučava, što je nesumnjivo velik nedostatak, jer se budući vjeroučitelji tijekom nastavničkog posla u školama nerijetko susreću s problemima iz integrativne bioetike.

Doc. dr. Samir Beglerović za potrebe predmeta rabi dvije hrestomatije kao osnovna učila, a zgotovili su ih njegovi prethodnici i profesori. Prvu hrestomatiju tekstova načinio je prof. dr. Adnan Silajdžić, a naziv ovog uratka je *Savremene akaiidske teme I.*, (Sarajevo: Fakultet islamskih nauka). Ova hrestomatija nije bazična za bioetiku, nego se u njoj razrađuju drugi teološki problemi poput novih religioznih pokreta, sekularizma i slično.

Drugi udžbenik za predmet, koji predstavlja nastavak na prvi, hrestomatija je tekstova *Savremene akaiidske teme II.*, (Sarajevo: Fakultet islamskih nauka, 2006.), koju je zgotovio akad. prof. dr. Rešid Hafizović. Ovaj uradak pruža široke vidike studentima, jer je Hafizović, koji je kratko vrijeme i predavao ovaj predmet, u hrestomatiju uvrstio tekstove prvenstveno naših autora poput Ante Čovića, Hrvoja Jurića, Valentina Pozaića i slično.

Osim nabrojenih obveznih tekstova iz hrestomatije predmetni nastavnik iziskuje od studenata i iščitavanje tekstova dr. Dževada Jarebice, „Genetski modificirana hrana (GMO)“, (*Novi muallim*, Sarajevo, 2008., god. IX, br. 35.). Inače riječ je o tekstu profesora Poljoprivred-

---

¹² Samir BEGLEROVIĆ „Savremene akaiidske teme“, Silabus predmeta. <http://fin.ba/studij/dodiplomski-studij/silabusi-nastavni-planovi-i-programiv>, (01. 12. 2011.).

nog fakulteta u Sarajevu, iznimnog poznavaoaca spomenute tematike, koji uz to jako dobro poznaje i humanističke nauke. Također tu se još nalazi i tekst Samira Beglerovića, „Savremeno muslimansko mišljenje pred izazovima ekološke krize“, (*Novi muallim*, Sarajevo, 2008.), gdje Beglerović iznosi iznimno teološko promišljanje o krizi ekologije uz pomoć teologije božanskih imena.

Od izborne literature studentima se nudi zbornik radova *Duhovnost i mentalno zdravlje*, koji su uredili Osman Sinanović, Rešid Hafizović i Izet Pajević. Knjiga je tiskana 2002., godine u Sarajevu. Također su studentima preporučane knjige Abul Fahd Muhsin Ibrahim, *Biomedicina* (Sarajevo: Bemust, 2001.), o kojoj će u nastavku biti riječi, te izbor fetvi Jusufa El-Karadavija, *Suvremene fetve (izbor)*, (Tuzla: Harfo-Graf, 1997.), gdje se ističe jedan religiozno-pravni i pomalo zastarjeli način obrade bioetičkih tema.

Doktor Beglerović je bio slobodan te je u sinopsis predmeta uvrstio djela tehnologa poput *Genetski modificirana hrana: zakonske odredbe, sigurnost i praktične implikacije za Bosnu i Hercegovinu*, (Mostar: Sveučilište, Agronomski fakultet, 2005.), autora Ane Sabljio, Celia Manaia, Midhata Jašića, djelo koje je od prvijenaca ove vrste na teritoriju BiH, ali ipak ne predstavlja vrhunsko ostvarenje iz te oblasti i nije adekvatno za teološki studij. Također je doc. dr. Samir Beglerović uvrstio djelo Mirsada Veladžića, Faruka Čaklovice, Nihada Fejzić, Mirsada Kadrića, Muhameda Smajlovića, *Genetski modificirani organizmi: tehnologija proizvodnje, upotreba, rizici, tehnika u kontroli, zakonski propisi*, (Sarajevo: Naučna i univerzitetska knjiga, 2008.). Posljednje dvije knjige se koriste kao udžbenici na poljoprivrednim i tehnološkim fakultetima u BiH, čime je doktor Beglerović dobronamjerno htio obogatiti sadržaj predmeta jednim drukčijim prirodnjačkim pogledom na svijet, što je veoma pohvalno. No bilo bi lijepo da se u sklopu predmeta *Savremene akaiidske teme* u budućnosti uvrste u kurikulum predmeta i djela poput; N. Gosić, *Bioetičke perspektive* (Zagreb: Pergamena, 2011.), te djela iste autorice *Bioetička edukacija* (Zagreb: Pergamena, 2005.) i *Bioetika in vivo* (Zagreb: Pergamena, 2005.), potom I. Rinčić, *Bioetika i odgovornost u genetici* (Zagreb: Pergamena, 2007.) i slično. Također, bilo bi, međutim, korisno za čitatelje, a i studente FIN-a, naznačiti kao literaturu za studij i sljedeća izdanja: V. R. Potter, *Boetika. Most prema budućnosti* (Rijeka: Medicinski fakultet Rijeka i dr., 2007.) T. Matulić, *Bioetika* (Zagreb: Glas Koncila, 2001.), no i još 4 knjige: *Oblikovanje identiteta bioetičke discipline*, *Život u ljudskim rukama*, *Medicinsko pre vrednovanje etičkih granica*, *Bioetički izazovi kloniranja čovjeka* – od

istog izdavača iz god. 2006.), Ramon Lukas Lukas, *Bioetika za svakoga* (Split: Verbum, 2007.) M. Aramini, *Uvod u bioetiku*, (Zagreb: KS, 2009. koji je jedan od dvaju udžbenika u Italiji); V. Valjan (ur.), *Integrativna bioetika i izazovi suvremene civilizacije*, (zbornik simpozija u Sarajevu, BD u BiH, Sarajevo, 2007.; V. Valjan (ur.), *Integrativna bioetika i interkulturalnost*, (zbornik simpozija u Sarajevu, BD u BiH, Sarajevo, 2009.).

Istinski se nadati da će u skorijoj budućnosti na spomenutoj Katedri zaživjeti barem jedan predmet iz integrativne bioetike, sa značovitim proučavanjem problematike iz ovog polja, ali iz perspektive islamske teologije. To znači da bi dani predmet bio utemeljen na osnovnim vrelima islamske Konstitutivne tradicije, ali i znanja vezanih iz ekološke etike, poljoprivredne etike, deontologije i ostalih disciplina integrativne bioetike.

2.2. Bioetička edukacija u sklopu Katedre za Fikh

Počeci integrativne bioetike na katedri za Fikh, to jest islamsko religijsko pravo, vežu se nesumnjivo uz profesora, koji već nekoliko godina ne boravi na ovome svijetu. Riječ je o dr. Ibrahimu Džananoviću (1946.-2003.), koji je kao nastavnik islamskog prava prvi na spomenutoj katedri počeo pisati o ovoj problematici. Profesor Džananović je prvi na bosanskom jeziku iz šerijatskopravne perspektive napisao rad iz integrativne bioetike pod nazivom „Savremena medicinska znanost i šerijatski propisi“. Potonji naslov prvotno je prezentiran na okruglom stolu u organizaciji Bosanske muslimanske medicinske asocijacije (BIMA), održanom 4. 10. 2000. godine u Sarajevu na Fakultetu islamskih nauka, a naziv sesije bio je *Transplantacija organa u svjetlu islamske nauke i šerijata*.¹³

Na predmetu Savremene fikhske teme, kao udžbenik koristi se hrestomatija tekstova pod istim naslovom. Potonji udžbenik uređio je dr. Enes Ljevaković. Nužno je ponovno podcrtati da se u sklopu tog predmeta 1/3 izučavaju bioetičke teme, dok se unutar druge dvije trećine školskih sadržaja proučavaju fenomeni sekularizma i islamske ekonomije i integracija muslimana u europsko društvo i slično. Prema riječima prof. dr. Enesa Ljevakovića u okviru tog tečaja proučavaju se: savremena medicinska pitanja u svjetlu šerijatskih (islamsko pravo) propisa (abortus, planiranje obitelji, skidanje bolesnika s uređaja za umjetno disanje, eutanazija, genetički inženjering, kloniranje,

¹³ Okrugli stol, *Bima jurnal*, BIMA, I., Sarajevo, 2000., br. 2, str. 8-28. Izlaganje je objavljeno pod istim naslovom.

transplantacija organa, banke za ljudske organe i mlijeko).¹⁴ Potonji problemi predstavljaju logički slijed pitanja koja se proučavaju na Fakultetu i nastavak su na znanstvene jedinice bioetičkog karaktera s predmeta Savremene akademske teme, o kojemu je bilo prethodno riječi. I hrestomatija tekstova je uređena po istom principu, gdje je jedna trećina tekstova posvećena bioetičkim sadržajima. To su tekstovi prvenstveno domaćih autora, muslimanskih teologa, poput tekstova profesora Huseina Đoze, ili pak teksta dr. Enesa Ljevakovića.

Nesumnjivo je pohvalno da se u sklopu poslijediplomskih studija na FIN-u proučava integrativna bioetika. Riječ je prvenstveno o religioznoj bioetici koja u sebe uključuje i svjetovnu bioetiku, a predaje se u sklopu Katedre za Fikh (islamsko pravo) na modulu *Šerijat u savremenim društvima*. Time se ukazuje na osviještenost u proučavanju bioetičkih problema kod nastavnika i studenta koji se interesiraju za islamsko pravo. Problemi koji se obrađuju u sklopu poslijediplomskih studija su sljedeći: šerijatsko pravne posljedice određivanja početka i kraja ljudskog života; kontrola i planiranje rađanja; stav Šerijata prema kloniranju; transplantacija ljudskih organa; eutanazija; pokusi na životinjama.¹⁵

Ovom prilikom nužno je istaknuti sljedeće nedostatke vezane uz ovaj modul. Prvenstveno, riječ je o maloj satnici kroz koju se obrađuje veoma široka i veoma ozbiljna problematika poput početka života, smrti, kontrola i planiranje rađanja, transplantacija ljudskih organa, eutanazija i pokusi na životinja. Naime, danoj problematici se posvećuju samo dva školska sata u sklopu poslijediplomskog modula; modul *Šerijat u savremenim društvima*. Također, na poslijediplomskim studijima pri proučavanju bioetike s aspekta islama dolazi do potpunog ponavljanja tema, gradiva i literature s dodiplomskih studija, bez uvođenja novina. Takovrstan pristup u potpunosti je opravdan jer poslijediplomski studiji na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu upisuju svršenice i svršenici svjetovnih fakulteta ili, pak, drugih teoloških fakulteta koji prethodno uopće nisu imali nastavu iz bioetike.

Što se tiče literature koja je ponuđena, riječ je prvenstveno o prijevodima dvije knjige s engleskog jezika autora Ebu Fadl Muhsin Ibrahima: *Biomedicina – islamski pogledi*, (Sarajevo: Libris, 2001.) i *Transplantacija organa, eutanazija, kloniranje i pokusi na životinjama*:

¹⁴ Enes LJEVAKOVIĆ, „Savremene fikhske teme“, Silabus predmeta, <http://fin.ba/studij/dodiplomski-studij/silabusi-nastavni-planovi-i-programiv>, (01. 12. 2011.)

¹⁵ *Postdiplomski magistarski studij u akademskoj 2007./8. - Savremene islamske studije*, Brošura (Sarajevo: Fakultet islamskih nauka, 2007.), 44.

islamski stav (Sarajevo: U.G. „Mladi muslimani“, 2005.). Prijevodi ovih knjiga na bosanski jezik jako su loše načinjeni.

Osim ponuđene dvije knjige, studentima stoji na raspolaganju i hrestomatija tekstova raznih autora, koju je uredio izvanredni profesor dr. Enes Ljevaković, a naslovljena je *Savremene fikhske teme*. Izdavač ovog djela je Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, a iz tiska je izašla 2006., godine. Spomenute Ebu Fadlove knjige jednim dijelom su uvrštene u Ljevakovićevu hrestomatiju, te je još dodan tekst dr. Eneša Ljevakovića „Šerijatsko pravne posljedice medicinske dijagnoze o smrti mozga“ i malo stariji, ali iznimno važan članak profesora Huseina Đoze: „Kontrola i planiranje rađanja u svjetlu učenja islama“.

Znakovito je da su nastavnici s ove katedre napisali nekoliko radova iz deontologije, čime su obogatili Fakultet i omogućili studentima da bolje upoznaju problematiku. Tako je izvanredni profesor dr. Enes Ljevaković napisao sljedeći rad:

Šerijatskopravne posljedice medicinske dijagnoze o smrti mozga, Zbornik radova FIN-a, broj 8. (87–97). Riječ je o radu iz područja medicinskog prava s aspekta islama. Rad je informativan, autor je na osnovi medicinskog poimanja smrti pokušao prikazati islamsko pravno razumijevanje fenomena smrti, koji se kao takvi podudaraju.

Mlađi nastavnik iste katedre, koji ne predaje predmete iz bioetike, doc. dr. Mustafa Hasani, zgotovio je dva rada iz integrativne bioetike, s pluriperspektivnim pogledom na problematiku. Naime doc. Hasani je do sada objavio sljedeća dva rada: „Problem AIDS-a i pitanja koja se nameću u vezi s tim“, (*Glasnik*, LXVII., Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, januar-februar 2005., br. 1-2,) riječ je o radu iz deontologije, te je autor koristio teološki i pravni pristup pri ispitivanju problematike bolesti AIDS-a. Nesumnjivo da je riječ o znakovitom doprinosu iz bioetike. Drugi rad doktora Hasanija naslovljen je sa „Stav islamskih pravnika o kloniranju čovjeka“ (*Elif*, VI., Podgorica, decembar 2006., br. 36.). Riječ je o članku iz medicinskog prava i bioetike, čime se umnogome izvršilo obogaćivanje bioetičkog štiva na Fakultetu od strane domaćeg autora.

Riječ je o dobro načinjenim radovima, koji u svjetskim intelektualnim krugovima ne predstavljaju novinu. U bosanskom (prethodno srpskohrvatskom jeziku) jeziku o tome je prethodno pisao već spomenuti profesor tumačenja Kur'ana Husein ef. Đozo. Doista bi bilo dobro da nastavnici i ove Katedre uvrste kao izvore za proučavanje bioetike već spomenuta preporučena djela autora za proučavanje bioetike u sklopu predmeta *Savremene akaidске teme*.

Do sada je obranjeno nekoliko diplomskih radova na Fakultetu islamskih nauka s temama iz integrativne bioetike, s tim da se niti u jednom radu u naslovu ne spominje pojam bioetika ili pak integrativne i pluriperspektivne bioetike, mada su sadržajno iz integrativne bioetike.¹⁶ No, i ti radovi predstavljaju solidan napor kojim se pokušava na najbolji mogući način pratiti svjetska gibanja u oblasti integrativne bioetike, i to osobito iz medicinskog prava i deontologije s aspekta islama.

Također u procesu je pripreme multidisciplinarni magistarski rad „Religioznost i njezin utjecaj na kvalitetu života studentske populacije“. Drugi dio spomenutog magistarskog rada odnosi se na kvalitetu života, a posvećen je bioetičkoj problematici.

Zaključak

Iz navedenih podataka očigledno je da se najtemeljitiya bioetička izobrazba pruža studentima Teološkog odsjeka, kroz dva obvezna predmeta: „Etiku“ i „Savremene akaiidske teme“ i jedan izborni predmet „Savremene fikhske teme“. To je nesumnjivo pohvalno budući da je riječ o budućim imamima (vjerskim službenicima), propovjednicima (hatibima) i muallimima (vjeroučiteljima u džamijama). S druge strane, budući vjeroučitelji u osnovnim i srednjim školama, pohađaju samo jedan predmet vezan jednim dijelom uz bioetiku, a to je „Etika“. Očito je riječ o ogromnom nedostatku, jer se u Nastavnom planu i programu u četvrtim razredima srednjih škola proučavaju bioetička pitanja s aspekta islama. Studenti imamskog odsjeka također pohađaju samo jedan predmet „Savremene akaiidske teme“, što je također nedostatak i za vjerske službenike koji će raditi u manjim mjestima, najčešće selima, kao imami.

Proučavanje bioetike je prisutno, ali nije dovoljno sistematizirano i konceptualizirano, jer se samo parcijalno kroz nabrojene predmete proučavaju bioetičke teme, što onemogućava razvoj originalnog

---

¹⁶ Riječ je o sljedećim svršenicima: Čatović Šefket, „Biljni i životinjski svijet u Kur'anu, a.š. , odraz i potvrda sunnetullaha“ (obranjen 23. 5. 1989.); Zimić Mujesira, „Ekološki problem u savremenom tumačenju Kur'ana“ (obranjen 19. 11. 1991.); Nezira Imamović, „Planiranje porodice u fetvama Huseina“ (2. 4. 2002.); Nevreza Mehmedović, „Transplantacija organa i tkiva u svjetlu islamskih propisa“ (obranjen 16. 3. 2004.); Dženana Handžić, „Prijevod i naučna valorizacija djela «Ekološke dimenzije islama» Maxil Izzi Diena“ (obranjen 6. 7. 2004.); Šećović Sead, „Očuvanje zdravlja“ (obranjen 10. 3. 2006.); Imamović Muamer, „Etički aspekt Qardawijevih fetvi o genetičkom inženjeringu“ (obranjen 7. 4. 2009.).

teološkog promišljanja o bioetičkim problemima sadašnjice i pružanja studentima sistematiziranog znanja iz bioetike.

Najveći nedostatak u bioetičkoj edukaciji na FIN-u nesumnjivo je nepostojanje autorskog udžbenika iz bioetike s aspekta islama. Postojeće hrestomatije su dobra pomagala, no, dosta je vremena prošlo s obzirom na to da je reformirani nastavni plan i program po bolonjskom sustavu školovanja, unutar kojeg se proučavaju i bioetički problemi, krenuo sada već davne 2002./2003. godine. No, iskreno se nadati da će i taj nedostatak biti uklonjen u bližoj budućnosti. Jedan od vidova poboljšanja bio bi uvođenje predmeta bioetika na dodiplomskom studiju. Kroz taj modul bi se integrativnim pristupom u prvom stadiju predmeta proučavao svjetovni pristup bioetici, nakon čega bi se prešlo na islamsko-teološki i islamsko-pravni pristup proučavanju dane problematike.

TREATMENT OF BIOETHICAL ISSUES AT THE FACULTY OF ISLAMIC STUDIES

Summary

The beginning of this article describes the arrival of Islam in Bosnia and Herzegovina, and goes on to discuss the basic sources of Islam: the Koran and Hadith. These two texts are also the sources for interpreting bioethical questions from the Islamic point of view. The article describes the historical development of the Faculty of Islamic Studies in Sarajevo; from the time of the Husrev-beg madrasa, through the Shari'ah juridical school and the High Islamic shari'ah-theological school to the present Faculty. After describing the basic history of the Faculty, the article alludes to those who have completed their studies at the Faculty. It also discusses the structure of the Faculty and the courses taught there. The second part of the article focuses on the content of Faculty courses on Ethics, and themes related to modern aqaid and fiqh. These courses partially deal with integrative bioethical topics. The article also alludes to Faculty professors who have written about bioethical topics. Only one postgraduate course at the Faculty (Shari'ah in modern society) deals with the theme of integrative bioethics. The article examines how often bioethical topics arise in different courses offered by the Faculty, and looks at the treatment of bioethical questions in the literature that is studied by professors and students of the Faculty.

Key words: integrative bioethics, education, Islam, Koran, Hadith, Faculty of Islamic studies in Sarajevo.

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan